

О. А. Руда,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
К. Г. Маркуш,
магістр, кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.11.81

ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

О. Ruda,
Candidate of economic sciences, associate professor of department of finance
banking and insurance, Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya
K. Markush,
magistr of Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsya

DEPOSIT POLICY OF THE BANK AND THE MECHANISM OF ITS REALIZATION

У статті висвітлено поняття "вклад" і "депозит", які ототожнюють, хоча, на думку багатьох економістів, останнє поняття є ширшим. Наведено класифікацію депозитів за різними ознаками. Депозитна політика банку — це сукупність цільових орієнтирів депозитної діяльності банку, що визначають види, умови, обсяги та структуру депозитних операцій банку, поведінку банку під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також вибір найбільш ефективних способів їх досягнення, що підпорядковується загальним вимогам щодо діяльності банку, тобто поєднанню доходності, ліквідності й ризику. Депозитна політика банку визначає загальну стратегію, положення і обмеження в діяльності банку щодо здійснення депозитних операцій з клієнтами. Визначення основних складових депозитної політики може служити основою для формування методологічних засад її розроблення у кожному банку, оскільки ці компоненти відображають всі головні аспекти організації депозитної діяльності, які мають бути врахованими при здійсненні відповідних операцій.

На практиці у кожному банку така політика повинна охоплювати два такі напрями: по-перше — це формування змісту самої депозитної політики, а по-друге, вона повинна містити конкретні організаційно-управлінські заходи, спрямовані на її реалізацію. Вихідними моментами для реалізації обидвох напрямів є цілі і завдання депозитної політики, а також її елементи, визначені відповідно до загальної мети діяльності банку як ринкової фірми, що отримує відображення у належному рівні прибутковості та ліквідності як основних критеріїв функціонування банківської установи.

Для формування в Україні ефективної ринкової економіки, спроможної на рівних конкурувати з європейськими країнами, потрібна сильна банківська система, яка здатна вирішувати власні питання і стимулювати розвиток реального сектора економіки. А для цього необхідно перейняти європейські стандарти і підходи до роботи. Призначення банківської системи в ринковій економіці полягає в забезпеченні безперервного, збалансованого і стабільного обігу грошей на макро- і мікрорівні відповідно до потреб та інтересів усіх суб'єктів процесу розширеного відтворення. Через регулювання грошового обороту банківська система має змогу ефективно впливати на всі стадії суспільного життя.

This article covers the concept of "deposit" and "deposit" which equates, although, according to many economists, the latter concept is wider. The classification of deposits on various grounds is given. Deposit policy of the bank is a set of target benchmarks of deposit activity of the bank, which determine the types, conditions, volume and structure of deposit operations of the bank, the behavior of the bank under the influence of external and internal factors, as well as the choice of the most effective ways to achieve them, which is subject to the general requirements for the bank's activities, that is, the combination of profitability, liquidity and risk. The

deposit policy of the bank determines the general strategy, provisions and limitations in the bank's operations on depositary operations with clients. Determining the main components of deposit policy can serve as the basis for the development of methodological principles for its development in each bank, since these components reflect all major aspects of the organization of deposit activity, which should be taken into account in the implementation of the relevant operations.

Ключові слова: депозитна політика, банк, банківські ресурси, залучені кошти, банківські операції, вклад, ощадні депозити, строкові депозити, процентна ставка.

Key words: deposit policy, bank, bank resources, funds attracted, banking operations, deposits, savings deposits, term deposits, interest rate. deposit policy, bank, bank resources, funds raised, banking operations, deposits, savings deposits, term deposits, interest rates.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Питанню формування депозитної політики не приділялося належної уваги. Це було пов'язано з тим, що попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію; високий рівень інфляції, наявність дешевих ресурсів, зростання курсу іноземної валюти — усі ці умови забезпечували високу норму прибутку банківських операцій, змінюючи саму природу їх ризику. Виходячи із зазначеного, проблема зумовлена, по-перше, існуючим підвищенням ролі депозитної політики в забезпеченні стійкості комерційного банку, по-друге, необхідністю комплексного дослідження депозитної політики комерційного банку у взаємовідносинах із клієнтами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розробку питань депозитної діяльності банківських установ зробили зарубіжні економісти: Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, Дж. Сінкі. Серед вітчизняних вчених слід виділити праці О. Васюренка, О. Дзюблюка, О. Дмитрієва, В. Геєця, А. Герасимовича, О. Гриценка, О. Заруби, А. Кириченко, В. Колеснікова, Т. Коха, Л. Кроливецької, А. Мороза, С. Науменкової, А. Примостки, М. Савлука, Т. Смовженко та інших.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідження та аналіз сучасного ринку депозитних послуг, визначення перспектив розвитку депозитних операцій, особливості практичної реалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наявність достатнього обсягу грошових ресурсів банку, які включають у себе власні кошти і кошти, залучені від інших фізичних та юридичних осіб, — необхідна умова ефективної кредитної діяльності. Від величини і структури джерел формування кредитних ресурсів банків залежить їх фінансова стійкість, надійність, що в свою чергу, є важливим фактором стабільного розвитку банківської системи в цілому.

Депозити є одним з основних джерел формування ресурсного потенціалу. На сучасному етапі розвитку економіки перед банківськими установами постає проблема залучення коштів населення, що викликана значним впливом коштів фізичних осіб з банківських рахунків внаслідок падіння довіри до банківської системи України в період кризи.

Переважна частина ресурсів комерційних банків формується за рахунок залучених та позичених коштів, а не власних. Можливості комерційних банків у залученні коштів регулюються НБУ. Так, згідно з показником платоспроможності банку, нормативне значення

якого встановлює НБУ, залученні та позиченні кошти не повинні перевищувати розмір власного капіталу більше ніж у 12 разів [1, с. 87].

Банківські установи залучають вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, з допомогою яких застосовують різні види банківських рахунків.

Вклад (депозит) — це грошові кошти в національній та іноземній валюті, передані їхнім власником або іншою особою за його дорученням у безготівковій або готівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах. Операції, пов'язані з залученням грошових коштів на вклади, мають назву депозитних.

У деякій літературі поняття "вклад" і "депозит" отождожують, хоча, на думку багатьох економістів, останнє поняття є ширшим [2, с. 16]. Зважаючи на наявні формулювання у чинному законодавстві України, терміни "депозит" та "вклад" є тотожними. Так, у Законі України "Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб" зазначено, що вклад (депозит) — кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які відповідно до законодавства України розміщені вкладником на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку на іменних рахунках у банку — учаснику (тимчасовому учаснику) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи залучені таким банком у формі випуску (емісії) іменних ощадних (депозитних) сертифікатів і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

З метою обліку, аналізу та планування депозитної діяльності банку, депозити класифікуються за багатьма ознаками. В сучасній економічній літературі наводиться досить багато спроб класифікації банківських депозитів, що відрізняються між собою за обсягом інформації, яка надається, ступенем укрупненості та деталізації, які розкривають загальні ознаки цього поняття або мають певну спрямованість. У деяких літературних джерелах є розходження або протиріччя щодо класифікації за тією чи іншою ознакою. Види депозитних рахунків, які використовуються у практиці сучасних банків, є дуже різноманітними, а в результаті появи нових банківських продуктів та різноманітних фінансових нововведень їх кількість протягом останніх років зростає. Таке явище можна пояснити тим, що всі без винятку банки прагнуть максимально задовольнити попит будь-яких груп клієнтів на депозитні послуги та залучити їхні заощадження і тимчасово вільні грошові кошти на депозитні рахунки.

Класифікація банківських депозитів повинна визначати відповідні підходи до методів оцінки та аналізу депозитів для прийняття відповідних управлінських рішень щодо здійснення цих операцій, а також ступінь відповідальності за отриманими результатами. Ще однією із цілей класифікації депозитів банків є надання

Таблиця 1. ТОП-10 рейтингу найбільших банків: депозити фіз. осіб (тис. грн)

№	Банк	депозити фіз. осіб	в т.ч. до запитання
1	Приватбанк	159561569	40457303
2	Ощадбанк	74603999	17452423
3	Укресімбанк	23833267	6785572
4	Райффайзен Банк Аваль	18342288	12188004
5	Альфа-Банк	17642822	3156410
6	Укргазбанк	15603119	3688050
7	Укрсоцбанк	15315647	4481489
8	ПУМБ	14341302	3815535
9	Укрсіббанк	11849687	10170287
10	ОПІ Банк	9142769	6789443

Джерело: [4].

Таблиця 2. ТОП-10 найбільших банків за депозитами юр. осіб (тис. грн)

№	Банк	депозити юр. осіб	в т.ч. до запитання
1	Ощадбанк	73932281	29167207
2	Укресімбанк	64568757	54224573
3	Укргазбанк	42301361	23044684
4	Приватбанк	39875434	19827482
5	Райффайзен Банк Аваль	29214610	25317936
6	Укрсіббанк	22096360	19662901
7	Сітібанк	19071553	18537378
8	ПУМБ	18460769	12578811
9	Креді Агріколь Банк	18294697	10380482
10	Альфа-Банк	13573756	5998015

Джерело: [4].

власнику депозитного рахунку — фізичній чи юридичній особі якнайповнішої інформації з питань зберігання, виплати та отримання процентів за депозитом. Так, наприклад, можна виділити такі види трансакційних депозитів [3, с. 49]:

— строкові вклади на рахунки з автоматичним перерахуванням коштів на поточні рахунки;

— "ноу" рахунки з випискою наказів про вилучення коштів;

— дольові рахунки з випискою переказних векселів.

Класифікація депозитів може бути проведена за різними ознаками. Депозити розрізняють залежно від строку, умов внеску та вилучення коштів, сплати процентів, можливістю отримання пільг за активними операціями з банком тощо. Найбільш розповсюдженою ознакою класифікації депозитів є їхній поділ у залежності від їх економічного змісту на такі групи:

— депозити до запитання;

— строкові депозити;

— ощадні вклади;

— цінні папери [5, с. 86].

Депозити до запитання, які у світовій банківській практиці називають трансакційними, — це зобов'язання, які не мають конкретного строку погашення та можуть бути вилучені в будь-який час за першою вимогою вкладника. Ці депозити можуть бути як безпроцентними, так і з виплатою процентів, але, як правило, дуже незначних.

Депозити на визначений строк (строкові депозити) — найтрадиційніший і, як правило, найдохідніший для клієнта вид депозитних послуг. Це грошові кошти, що зберігаються на депозитні рахунки на жорстко обумовлений термін з виплатою процентів і можуть бути знятими після закінчення терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період.

Строкові вклади є джерелом одержання прибутків їх власниками. Вони оформляються угодою між вкладником і банком. Сума, строки та умови оформлення строкових депозитів визначається банком відповідно до його фінансових можливостей за погодженням із вкладником.

У банківській практиці клієнтам пропонуються різноманітні види депозитів: депозити з поповненням, які передбачають збільшення суми депозиту в період його зберігання в банку; депозити з пролонгацією, які передбачають продовження строку депозиту; депозити з попереднім повідомленням про вилучення, кошти з яких повертаються лише після попереднього повідомлення власника депозитного рахунку у письмовій формі [6, с. 140].

Ще одним цікавим депозитним продуктом, який пропонується банками України для фізичних та юридичних осіб є депозитна лінія, при якій сума, строки та процентна ставка при розміщенні конкретних траншів обумовлюються додатково.

Ще одним із найрозповсюдженіших видів банківських депозитів є ощадні депозити. Такі депозити, як правило, розміщуються в банках фізичними особами на тривалі строки. Ощадні депозити — це не чекові вклади, що приносять проценти, які можна терміново вилучати. Основним пріоритетом для власника такого депозиту є заощадження й накопичення коштів та отримання за ними доходів у вигляді сплачених банком процентів.

У квітні — червні 2018 року збереглися високі темпи припливу гривневих коштів населення в банківську систему (+ 8,7% квартал до кварталу і + 21,4% рік до року). Державні банки продовжували нарощувати обсяги депозитів у валюті, хоча в цілому по системі частка валютних депозитів скорочується. У другому кварталі обсяг коштів населення в банках зросли на 17,2 млрд грн [4].

Депозити юридичних осіб в банках, після сезонного відтоку на початку року, у другому кварталі збільшилися на 6,4 млрд грн. У цілому, за квітень-червень кошти бізнесу в банках зросли на 0,9% в гривні і 4,2% в іноземній валюті в доларовому еквіваленті. При цьому частка коштів НБУ в фондах банків знизилася до історично мінімального значення в 0,9%.

Протягом другого кварталу ставки по гривневих депозитах фізичних осіб і вартість кредитів для населення майже не змінилися, констатували НБУ. Банки слабо диференціюють депозитні ставки в залежності від терміновості: вартість депозитів у гривні на 6, 9 і 12 місяців перебувала на рівні близько 14,1% річних на кінець кварталу [4].

Вартість 12-місячних депозитів в доларах залишалася на історичному мінімумі — 3,3% річних. А вартість нових корпоративних кредитів зросла на 0,6 п.п. — до 16,1% річних.

Проблема формування депозитних ресурсів є дуже важливою в умовах становлення та розвитку банківської системи в Україні, розв'язання якої потребує перегляду чинного механізму депозитної політики для всіх банків без винятку (та його складових — форм і методів), побудови депозитних відносин між банками і клієнтами (суб'єктами господарювання та фізичними особами) відповідно до вимог ринкової економіки, соціально-економічних і політичних цілей розвитку суспільства та сучасної банківської практики (рис. 1).

Разом із тим банки, що акумулюють депозитні ресурси, можуть виступати в ролі учасника депозитного процесу з іншої сторони, розміщуючи кошти на депозити в інших банках та шляхом купівлі депозитних сертифікатів у Національного банку України. Таким чином, у сучасних економічних умовах депозити виконують різні функції, на основі яких формується характер відносин між банками та їх клієнтами з приводу здійснення депозитних операцій.

При здійсненні депозитної діяльності між банком і клієнтами з моменту відкриття депозитних рахунків виникають певні взаємовідносини, які перестають діяти лише після закриття рахунку. Взаємовідносини між банком та клієнтами носять добровільний і цільовий характер, не обмежуються сумами та кількістю рахунків у банку. Такі відносини обумовлюються, як правило, в

депозитній угоді.

Таким чином, відносини, що виникають між банками та їхніми контрагентами з приводу депозитної діяльності, слід розглядати як динамічну, складну економічну категорію, характер якої змінюється під впливом дії суб'єктивних і об'єктивних чинників, а саме: фінансової політики держави, нормативно-законодавчої бази, економічної та політичної ситуації у країні, розвитку фінансово-кредитної інфраструктури, фінансового стану контрагентів, які користуються депозитними послугами банку тощо [8, с. 26].

Успішне функціонування механізму депозитної політики залежить від того, наскільки забезпечується єдність інтересів цих сторін від того, чи мають клієнти тимчасово вільні кошти і чи банки здатні приймати кошти на депозити та повертати їх в кінці обумовленого строку та виплачувати за ними проценти.

Організація депозитної діяльності у кожному банку має свої особливості, що визначаються розмірами, можливостями банку, а також потребами його клієнтів. Діяльність банків на депозитному ринку повинна передбачати узгоджене функціонування відповідних підрозділів і для його забезпечення в банках створюється спеціальний координаційний орган — Комітет з управління активами і пасивами (КУАП), який у сфері депозитних операцій повинен реалізувати таку мету: формує та розробляє відповідну стратегію та політику; затверджує організаційну структуру процесу роботи з депозитами; встановлює напрями диверсифікації депозитного портфеля банку; знаходження додаткових ресурсів для розширення депозитної діяльності; визначення цінової політики банку за депозитними операціями та послугами банку; аналіз та управління ризикам, що є характерними для операцій банку з депозитами.

Таким чином процес розроблення депозитної політики та практична її реалізація повинні охоплювати як формування основних напрямів депозитної діяльності банків, так і визначення необхідного ресурсного забезпечення.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банківських установ.

Основними напрямами, що стосуються підвищення ефективності проведення депозитної політики банку є: формування кожним банком власної депозитної політики, виробленої з урахуванням специфіки його діяльності та критеріїв оптимізації цього процесу; розвиток депозитних операцій з населенням на основі впровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб; забезпечення високої стійкості залучених банком коштів; активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів; розширення обсягу термінових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, які знаходяться на рахунках підприємств; забезпечити захист інтересів вкладників, що дозволить реально підвищити надійність банків та їх здатність виконувати функцію щодо перетворення заощаджень громадян в інвестиції.

Проте істотне підвищення ролі депозитної політики у забезпеченні стійкості і надійності як окремо взятого банку, так і економіки країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо механізму взаємодії банківських установ з клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

Складові механізму формування та реалізації політики банку

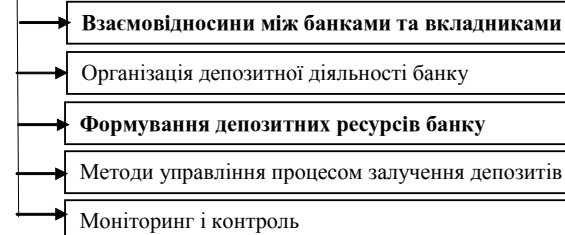

Рис. 1. Складові механізму формування та реалізації депозитної політики банку

Джерело: [7, с. 126].

Література:

1. Азаренкова, Г.М. Управління фінансовими ресурсами банку [Текст]: монографія / Г.М. Азаренкова, І.І. Біломістна, В.Г. Сословський. — К.: УБС НБУ, 2012. — 179 с.
2. Ковшар А.І. Шляхи удосконалення депозитної політики на сучасному етапі // Фінанси України. — 2009. — № 7. — С. 13—18.
3. Маглаперідзе А. Проблеми та перспективи розвитку депозитного ринку в контексті реалізації депозитної політики комерційними банками // Економіка та держава. — 2008. — № 4. — С. 48—51.
4. Національний Банк України [Електронний ресурс]: офіційний вебсайт — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
5. Рисін М.В. Адаптація депозитної політики банків до потреб клієнтів / М.В. Рисін // Вісник університету банківської справи НБУ. — 2009. — № 3 (6). — С. 85—88.
6. Третуб Д.В. Тенденції розвитку сучасного ринку депозитів // Фінанси України. — 2009. — № 10. — С. 139—143.
7. Черкасова С.В. Ринок фінансових послуг [Текст]: навч. посібник / С.В. Черкасова. — Львів: Магнолія 2006, 2011. — 496 с.
8. Ярошенко С.П. Управління залученням ресурсів банку з депозитних джерел [Текст]: монографія / С.П. Ярошенко [та ін.]. — Суми: Університетська книга, 2011. — 105 с.

References:

1. Azarenka, G.M. Belomistnaya, I. I. and Sozlovsky, V.G. (2012), *Upravlinnia finansovymy resursamy banku* [Management of financial resources of the bank], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
2. Kovshar, A.I. (2009), "Ways of improvement of deposit policy at the present stage", *Finansy Ukrainy*, no 7, pp. 13—18.
3. Magdaliperidze, A. (2008), "Problems and Prospects for the Development of the Deposit Market in the Context of Realization of Deposit Policy by Commercial Banks", *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 48—51.
4. National Bank of Ukraine (2018), available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publ_ish/category?cat_id=57420 (Accessed 12 October 2018).
5. Rysin, M.V. (2009), "Adaptation of deposit policy of banks to customer needs", *Visnyk universytetu bankivskoi spravy NBU*, no. 3 (6), pp. 85—88.
6. Treutub, D.V. (2009), "Trends in the development of the modern deposit market", *Finansy Ukrainy*, no. 10, pp. 139—143.
7. Cherkasova, S.V. (2011), *Rynok finansovykh posluh* [Financial Services Market], Magnolia 2006, Lviv, Ukraine.
8. Yaroshenko, S.P. (2011), *Upravlinnia zaluchenniam resursiv banku z depozytnikh dzherel* [Management of attraction of bank resources from deposit sources], University's book, Sumy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2018 р.